

نقش رسانه های نوین در نوع ارتباط فرزندان با والدین

سیده هاله هاشمی^۱

مبینا کاظمی^۲

نسرین همتی^۳

زهرا اسدی^۴

چکیده

رسانه نوین یکی از پدیده های گسترده و پرتربلر در دنیای امروز است که با ورود آن به زندگی ما، به طور قابل توجهی بر روابط اجتماعی تأثیرگذار شده است. در این میان روابط افراد در خانواده به عنوان مهمترین و اساسی ترین نهاد اجتماعی نیز دستخوش تحولات زیادی شده است. رابطه والدین و فرزندان در خانواده نیز یکی از روابط مهم انسانی است که بر توسعه و سلامت فردی جامعه تاثیر بسزایی دارد. از این جهت در این مقاله، تمرکز بر نقش رسانه بر این نوع ارتباط قرار داده شده است. روش تحقیق حاضر به صورت توصیفی تحلیلی بوده و روش جمع آوری مطالب نیز به صورت کتابخانه ای و جستجو در پایگاهها منابع اطلاعات علمی اینترنتی بوده است. خانواده با استفاده از رسانه نوین، مانند: گفتگو و برقراری ارتباط و تعامل مکالمه ای، پیوند عاطفی بین اعضا حفظ شده و مهمترین کارکرد خانواده که انتقال ارزشها و اجتماعی نمودن فرزندان باشد که ارزشها، نگرش ها و دیدگاهها و دیگر عناصر فرهنگی را منتقل می کند. در واقع تغییر شکل نوع روابط انسانی یکی از مهمترین تغییرات عصر کنونی است.

کلید واژه: رسانه نوین، فرزندان، والدین، اینترنت.

^۱. طلبه پایه دوم مدرسه علمیه ایمانیه.

^۲. طلبه پایه دوم مدرسه علمیه ایمانیه.

^۳. طلبه پایه دوم مدرسه علمیه ایمانیه.

^۴. طلبه پایه دوم مدرسه علمیه ایمانیه.

مقدمه

در بین تمام نهادها، سازمانها و گروههای اجتماعی، خانواده نقش و اهمیتی خاص و بسزا دارد. زیرا خانواده و اهمیت حیاتی آن برای جامعه، دارد. بهدرستی هیچ جامعه‌ای نمی‌تواند ادعای سلامت کند، چنانچه از خانواده‌های سالم برخوردار نباشد، آنچه برای سلامت خانواده در عصر حاضر اهمیت دارد ارتباط صحیح فرزندان با والدین است، در حالی که دنیای امروز، رسانه‌های نوین به عنوان یکی از ارکان اصلی زندگی روزمره افراد شناخته می‌شوند. با پیشرفت فناوری و گسترش اینترنت، نحوه ارتباط انسان‌ها به ویژه در خانواده‌ها دچار تغییرات اساسی شده است. فرزندان به عنوان نسل دیجیتال، از سنین پایین با ابزارهای ارتباطی مدرن آشنا می‌شوند و این آشنایی تأثیرات عمیقی بر نوع ارتباط آن‌ها با والدین دارد. رسانه‌های نوین نه تنها به فرزندان این امکان را می‌دهند که به اطلاعات و منابع آموزشی دسترسی پیدا کنند، بلکه الگوهای ارتباطی جدیدی را نیز به وجود می‌آورند. این تغییرات می‌تواند فرصت‌هایی برای تقویت ارتباطات عاطفی و اجتماعی فراهم کند، اما در عین حال چالش‌هایی نیز به همراه دارد که نیازمند توجه و مدیریت مناسب از سوی والدین است. نفوذ اینترنت و تکنولوژیهای نوین ارتباطی در این نهاد، این مسائل و چالش‌ها را پیچیده‌تر و مبهم‌تر کرده است؛ چالش‌هایی که تاحدی ریشه در دگرگونی روابط خانوادگی دارد. ضرورت آگاهی و شناخت رسانه‌های نوین را برای والدین نشان می‌دهد. در این راستا، بررسی نقش رسانه‌های نوین در نوع ارتباط فرزندان با والدین، به ما کمک می‌کند تا درک بهتری از تأثیرات مثبت و منفی این رسانه‌ها بر روابط خانوادگی پیدا کنیم و راهکارهایی برای بهبود این ارتباطات ارائه دهیم. این موضوع نه تنها به والدین کمک می‌کند تا با فرزندان خود بهتر ارتباط برقرار کنند، بلکه می‌تواند به فرزندان نیز در درک بهتر از ارزش‌های خانوادگی و اجتماعی یاری رساند

با مطالعه و جستجو در منابع کتب و مقالات زیادی در این زمینه نگاشته شده است از جمله: کتاب "تربیت فرزند در عصر دیجیتال" اثر: زهره آیت‌اللهی، مریم کوهپایه‌ای، این کتاب به چالش‌های تربیت فرزند در عصر دیجیتال می‌پردازد و راهکارهایی برای مقابله با تأثیر فضای مجازی بر روابط خانوادگی ارائه می‌دهد. کتاب "تأثیر فضای مجازی بر رفتار و شخصیت افراد" اثر: این کتاب به تأثیر فضای مجازی بر رفتار و شخصیت افراد، به ویژه کودکان و نوجوانان می‌پردازد و راهکارهایی برای استفاده سالم از این فضا ارائه می‌دهد. مقاله: تأثیرات رسانه در تربیت فرزندان و سبک زندگی آنان در خانواده

مفهوم شناسی

رسانه نوین؛ رسانه‌های نو (انگلیسی: New media) به اینترنت اشاره می‌کند که زمان بسیاری را که افراد در رسانه‌های قدیمی مانند تلویزیون، رادیو، رسانه‌های چاپی و غیره صرف می‌کنند، کاهش می‌دهد. اینترنت می‌تواند در هر دستگاه دیجیتال قابل دسترسی باشد و معمولاً شامل بازخورد کاربر تعاملی و مشارکت خلاق است.^۵ زمانی که بحث از رسانه نوین میشود، منظور جدیدترین رسانه است. اگرچه در ایجاد رسانه‌های نوین تغییرات اجتماعی و فرهنگی دخیل بوده‌اند، رسانه‌های نوین را مجموعه متمایزی از فناوری ارتباطی می‌داند که خصایص معینی را در کنار نو شدن، امکانات دیجیتال و در دسترس بودن وسیع برای استفاده شخصی به عنوان ابزارهای ارتباطی، دارا هستند.^۶

خانواده در لغت: به اعضای تشکیل دهنده آن، یعنی اهل خانه، اهل بیت، مجموعه‌ی افراد دارای پیوند سببی یا نسبی که زیر یک سقف زندگی میکنند و مجموعه خویشاوندان تعریف شده است.^۷

خانواده در اصطلاح: برخی صاحب نظران علوم انسانی و اجتماعی مانند کوئن، خانواده را گروهی از افراد می‌دانند که از راه خون، زناشویی و یا فرزندپذیری با یکدیگر ارتباط داشته و طی یک دوره‌ی زمانی نامشخص، با هم زندگی می‌کنند.^۸

نقش رسانه‌های نوین در نوع ارتباط فرزندان با والدین

تکامل رسانه‌های گوناگون برقراری ارتباط، توانست شیوه‌های مختلف برقراری ارتباط را دگرگون کند، هم اکنون انواع مختلف ارتباط شفاهی، نوشتاری، غیرکلامی و یا مجموعه‌ای از آنها از طریق رسانه‌ها توأماً ارائه می‌شود. در حقیقت رسانه‌های کنونی و وسایل جدید ارتباطی باتوجه به دو دیدگاه وارد و از آنها استفاده می‌شود. نخست افرادی حس جانشینی رسانه‌های جدید را بر رسانه‌های قدیم احساس می‌کنند و صرفاً تصور می‌کنند که رسانه جدید راهکاری مقابله‌ای با رسانه قدیم است. درحالی‌که برخی دیگر معتقدند که رسانه‌های جدید به منظور برطرف ساختن

^۵. اکسفورد، هاگنیز، مترجم: در بیک، رسانه‌های جدید و سیاست نشر پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی، ص ۲۰

^۶. محمود بابایی، سپیده فهمی فر، ویژگی‌های رسانه‌های نوین و الگوهای ارتباطی، فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی

اطلاعات، شماره ۹۶ ص ۱۷۷

^۷. معین، محمد؛ فرهنگ فارسی معین، ص ۵۸۴

^۸. خانیکی، بابایی، فضای سایبری و شبکه‌های اجتماعی مفهوم و کارکردها، ص ۷۶

نیازهای بشر و رضایت وی پا به عرصه گذاشته‌اند.^۹ رسانه‌های نوین، به ویژه با گسترش اینترنت و شبکه‌های اجتماعی، تأثیر عمیقی بر نوع ارتباط فرزندان با والدین دارند. این تأثیرات را می‌توان در چند جنبه بررسی کرد:

۱. افزایش دسترسی به اطلاعات

فرزندان با استفاده از رسانه‌های نوین به اطلاعات و منابع آموزشی بیشتری دسترسی دارند. این امر می‌تواند به آن‌ها کمک کند تا در مباحث مختلف با والدین خود گفتگو کنند و نظرات خود را بیان کنند. در عصر دیجیتال، دسترسی به اطلاعات به یکی از ویژگی‌های بارز زندگی روزمره تبدیل شده است. رسانه‌های نوین، به ویژه اینترنت و شبکه‌های اجتماعی، به فرزندان این امکان را می‌دهند که به سرعت و به آسانی به حجم وسیعی از اطلاعات دسترسی پیدا کنند. این دسترسی نه تنها به یادگیری و توسعه مهارت‌های آن‌ها کمک می‌کند، بلکه تأثیرات عمیقی بر نوع ارتباط آن‌ها با والدین نیز دارد. فرزندان امروزی با استفاده از رسانه‌های نوین می‌توانند به منابع آموزشی، مقالات علمی، و محتوای متنوعی دسترسی پیدا کنند که به آن‌ها کمک می‌کند تا در مباحث مختلف آگاهی بیشتری پیدا کنند. این آگاهی می‌تواند به آن‌ها این امکان را بدهد که در گفتگوهای خانوادگی فعال‌تر باشند و نظرات و دیدگاه‌های خود را با والدین به اشتراک بگذارند. از سوی دیگر، این افزایش دسترسی به اطلاعات می‌تواند چالش‌هایی نیز به همراه داشته باشد. والدین ممکن است نگران محتوای نامناسب یا تأثیرات منفی رسانه‌ها بر فرزندان خود باشند. بنابراین، ایجاد یک فضای گفت‌وگو و تبادل نظر میان والدین و فرزندان در مورد اطلاعات و محتوای موجود در رسانه‌های نوین ضروری است. در این راستا، بررسی تأثیرات افزایش دسترسی به اطلاعات بر نوع ارتباط فرزندان با والدین، به ما کمک می‌کند تا درک بهتری از چگونگی شکل‌گیری این ارتباطات پیدا کنیم و راهکارهایی برای بهبود آن‌ها ارائه دهیم. این موضوع نه تنها به تقویت روابط خانوادگی کمک می‌کند، بلکه می‌تواند به فرزندان در شکل‌گیری هویت و ارزش‌های خود نیز یاری رساند.^{۱۰}

۹. محمود بابایی، سپیده فیهی فر، ویژگی‌های رسانه‌های نوین و الگوهای ارتباطی، فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی

اطلاعات، شماره ۹۶ ص ۱۷۷

۱۰.

براین اساس پای مثبت و منفی فضای مجازی را میتوان در ابعاد مختلف زندگی انسان مشاهده کرد. اینترنت و فضای مجازی با وجود مزایایی که دارد مانند فرصتهای زیاد در امر ارتباطاتی که تا قبل از آن ممکن نبود، در صورت استفاده نادرست از آن، منجر به خطراتی میشود که به دلیل جدید بودن این پدیده، بسیاری از والدین فرصت، امکان یا توان کافی برای درک دقیق این فضا، کاربردها و کمبودهای آن را ندارند. آشنایی صحیح با فضای مجازی و در مقابل استفاده روزانه کودکان و نوجوانان از این فضا، با توجه به اینکه شخصیت و جامعه پذیری آنان هر لحظه در حال تغییر و تحول است، نیاز به بررسی احساس می شود.

۲. تغییر در الگوهای ارتباطی

رسانه های اجتماعی و پیام رسان ها به فرزندان این امکان را می دهند که به راحتی با والدین خود در ارتباط باشند. این ارتباط می تواند به صورت متنی، تصویری یا ویدیویی باشد و به والدین این امکان را می دهد که در هر زمان و مکانی با فرزندان خود در تماس باشند.

با ورود رسانه های نوین به زندگی روزمره، الگوهای ارتباطی در خانواده ها به طور چشمگیری تغییر کرده است. این رسانه ها، به ویژه اینترنت و شبکه های اجتماعی، به فرزندان این امکان را می دهند که به شیوه های جدیدی با والدین خود ارتباط برقرار کنند. در گذشته، ارتباطات عمدتاً به صورت رو در رو و از طریق مکالمات حضوری انجام می شد، اما امروزه فرزندان می توانند از طریق پیام رسان ها، ایمیل ها و شبکه های اجتماعی با والدین خود در تماس باشند. این تغییر در الگوهای ارتباطی می تواند مزایا و معایب خاص خود را داشته باشد. از یک سو، رسانه های نوین به فرزندان این امکان را می دهند که در هر زمان و مکانی با والدین خود در ارتباط باشند و احساس نزدیکی بیشتری را تجربه کنند. این نوع ارتباط می تواند به تقویت روابط عاطفی و اجتماعی کمک کند و به والدین این امکان را می دهد که از وضعیت فرزندان خود آگاه باشند. از سوی دیگر، این تغییرات ممکن است منجر به کاهش کیفیت ارتباطات رو در رو و گفتگوهای عمیق شود. فرزندان ممکن است به جای برقراری ارتباطات حضوری، به ارتباطات آنلاین تمایل بیشتری نشان دهند که می تواند به کاهش تعاملات عاطفی و اجتماعی منجر شود. همچنین، والدین ممکن است با چالش هایی در درک محتوای رسانه ها و تأثیرات آن بر فرزندان خود مواجه شوند. بنابراین، بررسی تغییر در الگوهای ارتباطی فرزندان با والدین در استفاده از رسانه های نوین، به ما کمک می کند تا درک بهتری از این تحولات پیدا کنیم و راهکارهایی برای بهبود ارتباطات خانوادگی ارائه دهیم.

قهر و آزار و اذیت سایبری: فضای مجازی محیطی برای قهر و آزار و اذیت و توهین سایبری ایجاد میکند. کودکان ممکن است در معرض رفتارهای تهاجمی و بیحرمتی در فضای مجازی قرار بگیرند. آموزش مهارت‌های ایمنی در فضای مجازی: والدین باید به کودکان خود مهارت‌های ایمنی در فضای مجازی، مثل نحوه حفاظت از اطلاعات شخصی و نحوه شناسایی و پیشگیری از قهر و آزار و اذیت سایبری را آموزش دهند. مادر و پدر باید برای آنها توضیح دهند که ممکن است چیزهایی را آنلاین ببینند و بخوانند که نادرست باشد. آموزش به فرزندان بسیار مهم است مادر یا پدر باید درباره جنبه‌های مثبت و منفی استفاده از اینترنت با فرزندشان صحبت کنند و صبر نکنند اتفاقی بیفتد و بعد درباره آن صحبت کنند. والدین باید از قبل برای آن برنامه ریزی داشته باشند و آموزشها و منابع اطلاعاتی را در اختیارشان قرار دهند.

وابستگی به فضای مجازی: وابستگی به فضای مجازی ممکن است در کودکان به مشکلات روانی مثل افسردگی و اضطراب منجر شود. نظارت بر فعالیت کودکان در فضای مجازی: والدین باید به طور منظم فعالیت کودکان خود در فضای مجازی را نظارت کنند. تعیین حد و مرز برای استفاده از فضای مجازی: والدین باید برای کودکان خود حد و مرز واضح برای استفاده از فضای مجازی تعیین کنند. برای استفاده از اینترنت توسط کودک و نوجوان خود قوانینی مشخص وضع کنند. از قبل به فرزندان خود اطلاع دهند که بر استفاده از اینترنت نظارت دارند و به شکل مخفیانه این کار را انجام ندهند. نام کاربری و رمز ورود فرزندشان را بدانند و در زمان ایجاد و استفاده از صفحه‌های اجتماعی یا ایمیل با او همراه باشند.^{۲۷}

^{۲۷}. آیت اللهی، کوهپایه ای، فرزندپروری در عصر دیجیتال، ص

نتیجه

امروزه ارتباط در فضای مجازی بیش از هر زمان دیگری بین جوانان و نوجوانان رایج شده است. این شبکه ها تمام ابعاد زندگی آنها را تحت تأثیر قرارداده و شخصیت آنها را مطابق با خواسته های بیگانگان تغییر داده است. باوجود تمام این مسایل نمیتوان راه حلها را نادیده گرفت و عدم استفاده از آن را مطرح کرد، چون امروزه بدون استفاده از فضای مجازی بسیاری از تحقیقات و کارهای پژوهشی و... نیز از مرحله اجرا باز می ایستند و برای جلوگیری از آسیبهای آن بهترین راه، استفاده عقلانی و کنترل شده از آن است. همچنین خانواده ها هم باید اطلاعات خود را در این زمینه بالا ببرند تا بتوانند هم استفاده ی خود از فضای مجازی را مدیریت کنند و هم فرزندان را برای استفاده مناسب از آن راهنمایی کنند و اینگونه بتوانند بنای خانواده خود را مستحکمتر از گذشته نگه دارند و از نفوذ شیادان به حریم خانواده و حریم شخصی فرزندان جلوگیری کنند. به عبارت دیگر می توان گفت: ارتباط مؤثر بیش از آنکه تحت تأثیر ارتباط کلامی باشد، ناشی از ارتباط غیرکلامی است. با افزایش استفاده از فضای مجازی، این نوع تعامل باعث کاهش میزان تجربه و بازخوردهای احساسی و عاطفی شده است در واقع خلاء این نوع ارتباط به ویژه در کودکان باعث مشکلات افسردگی، اضطراب، تنهایی و کمبود اعتماد به نفس می شود.

منابع

قرآن

نهج البلاغه

- ۱- آیت اللهی، زهره، کوهپایه‌ای، مریم، فرزندپروری در عصر دیجیتال، ناشر: انتشارات پشیمان، ۱۴۰۰
- ۲- فرهادی، فرهاد، پارسا مهر، امرالله، موسوی، مسعود، شبکه های مجازی و رفتار اجتماعی جوانان، ناشر: شهبازی. ۱۴۰۰
- ۳- دیلمی، حسن بن ابی الحسن، إرشاد القلوب، ناشر، رضی، ۱۴۱۲ق.
- ۴- سالاری‌فر، خانواده در نگرش اسلام و روان‌شناسی، ناشر: سازمان سمت، سال نشر : ۱۳۹۸.
- ۵- ساروخانی، باقر، روش های تحقیق در علوم اجتماعی (جلد اول)، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، ۱۳۷۳
- ۶- سگالین، مارتین. ۱۳۷۰. جامعه‌شناسی تاریخی خانواده. ترجمه: حمید الیاسی. تهران: نشر مرکز. مک کوئیل، دنیس. ۱۳۸۲. درآمدی بر نظریه‌های ارتباطات جمعی. ترجمه: پرویز اجلالی. تهران: نشر مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها.
- ۷- دادگران، افکار عمومی و معیارهای سنجش آن؛ نشر پیکان، ۱۳۸۲.
- ۸- رزاقی، افشین: نظریه های ارتباطات اجتماعی، نشر پیکان، تهران ۱۳۸۱.
- ۹- فرهنگی، علی اکبر، مدیریت رسانه رویکردی راهبردی، نشر رسا، بی تا.
- ۱۰- مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، ناشر: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۱۵.
- ۱۱- محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه ناشر: دار الحديث، ۱۳۸۴ش
- ۱۲- معین، محمد؛ فرهنگ فارسی معین، ۱۳۷۶، تهران: انتشارات امیرکبیر، ص ۵۸۴
- ۱۳- مسعود بن عیسی، وارم، مجموعه ورام؛ آداب و اخلاق در اسلام، انتشارات آستان قدس، ۱۳۶۹
- ۱۴- محمد ابن یعقوب کلینی، اصول کافی، ترجمه هاشم رسولی، انتشارات اسلامیه، تهران ۱۳۶۹.

مقالات

- ۱- بهمنی، مهرزاد، محمدی شکیبا، عباس، سبکهای نوین ارتباطات انسانی در فضای مجازی؛ فرصتها و تهدیدهای شبکه‌های اجتماعی موبایلی.

- ۲- رضایی خواه، نرجس، همدلی بین اعضای خانواده از دیدگاه قرآن کریم و روایات، ۲۹ اردیبهشت ۱۳۹۸
- ۳- <https://pajoohestan-markazi.kowsarblog.ir/>
- ۴- سازمند حسینی، فاطمه، تأثیر فضای مجازی بر ارتباط بین والدین و فرزندان <https://fowjmedia.com>
- ۵- شاه قاسمی، احسان، مروری بر زمینه های تاثیر فضای مجازی بر نظریه های ارتباطات.
- ۶- گداس نژاد، بدریه و قدمگاهی، مریم و قاسمی، رسول و مصلوویان اصل، وفا و خنافره، مریم، بررسی رابطه حمایت اجتماعی والدین و سبک های فرزند پروری با رشد اجتماعی فرزندان، ۱۳۹۹، <https://civilica.com/doc/2028713>
- ۷- عباسی شوازی، محمدتقی، عباسی آتشگاه، پروین، اینترنت، خانواده شبکه ای و زمان خانواده: چگونه تکنولوژی های نوین ارتباطی روابط خانوادگی را متأثر می کنند؟ فصلنامه مطالعات رسانه های نوین، سال چهارم، شماره ۱۴، تابستان ۱۳۹۷
- ۸- فرهنگی، علی اکبر. «رسانه های جمعی و نقش آنها در ساختار اجتماعی واقعیت». فصلنامه پژوهش و سنجش. تهران: انتشارات سازمان صدا و سیما. ۱۴۰۱. ۱۳۷۴.
- ۹- قنادان، منصور و همکاران. جامعه شناسی مفاهیم کلیدی. تهران: نشر آوای نور. ۱۳۷۵.
- ۱۰- فرهنگد، ویدا و بهاروند، غزاله و مزارزئی، گل ثناء و چهکنندی، بتول، مروری بر آسیب های موجود فضای مجازی بر جامعه بر دانش آموزان، هشتمین همایش ملی تحقیقات میان رشته ای در مدیریت و علوم انسانی، ۱۴۰۲، تهران. <https://civilica.com/doc/2006393>.
- ۱۱- عطایی، پری، تحلیل جامعه شناختی تاثیر فضای مجازی بر ارتباطات افراد در خانواده ها (مورد مطالعه: شهر اصفهان)
- ۱۲- میر، عباس، شهرکی، محسن، بررسی نقش استفاده از فضای مجازی بر مهارت های اجتماعی.
- ۱۳- ملک پور، فاطمه، نقش رسانه ها در تغییر ارزش ها و هنجارهای خانواده، مجله / طوبی / زمستان ۱۳۹۰، شماره ۳۷
- ۱۴- محمدزاده، اسما، بررسی اثرات روابط اجتماعی بر شکل گیری شخصیت کودکان پیش دبستانی، اولین همایش ملی روان شناسی بالینی کودک و نوجوان، ۱۳۹۹، اردیبهشت، <https://civilica.com/doc/1193182>
- ۱۵- مروری بر آسیب های موجود فضای مجازی بر جامعه بر دانش آموزان <https://civilica.com/doc/2006393/>
- ۱۶- <https://familyweb.ir/>
- ۱۷- تاثیر رسانه های جدید بر خانواده،

<https://sccr.ir/News/4245/1/> - ١٨